

HLBT-henkilöiden kokemuksia syrjinnästä ja viharikoksista EU:ssa ja Kroatiassa

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 1 artiklan mukaan ihmisarvo on loukkaamaton. Sitä on kunnioitettava ja suojeltava. Perusoikeuskirjan 21 artiklassa taataan oikeus syrjimättömyyteen muun muassa seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Yhdenvertaisen kohtelun periaate on Euroopan unionin perusarvo, jolla taataan sekä ihmisarvon kunnioittaminen että mahdollisuus osallistua täysimääräisesti ja tasapuolisista lähtökohdista talous- ja kulttuurielämään sekä yhteiskunnalliseen elämään.

Taustaa

Yhä useammassa kansainvälisessä ja kansallisessa yhteydessä käsitellään homojen, lesbojen, biseksuaalien ja transihmisten (HLBT-henkilöt) perusoikeuksia. HLBT-henkilöiden syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden normeja on kehitetty ja vahvistettu Euroopan unionissa (EU), Euroopan neuvostossa ja Yhdistyneissä kansakunnissa (YK). Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin on tunnustettu yhä laajemmin olevan syrjinnän peruste Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden lainsäädännössä.

Vuonna 2010 Euroopan komissio pyysi Euroopan unionin perusoikeusvirastoa (FRA) keräämään vertailukelpoista tietoa HLBT-henkilöiden kokemasta syrjinnästä ja viharikoksista kaikissa EU:n jäsenvaltioissa ja Kroatiassa. Tämän pohjalta FRA käynnisti verkossa vuonna 2012 EU:n laajuisen HLBT-kyselytutkimuksen, johon saatiin 93 079 vastausta. Kyselyn avulla pystyttiin kokoamaan runsaasti vertailukelpoista tietoa, jonka pohjalta FRA voi tehdä päätelmiä ja antaa tutkimustietoon perustuvia neuvoja. Nämä voivat auttaa EU:n toimielimiä ja jäsenvaltioita tunnistamaan HLBT-henkilöiden kohtaamia perusoikeuksiin liittyviä haasteita ja puuttumaan niihin kohdennetuilla oikeudellisilla ja poliittisilla toimenpiteillä heidän perusoikeuksiensa suojelemisen ja täyttymisen varmistamiseksi.

Keskeiset havainnot

Tulosten perusteella HLBT-henkilö kärsii EU:ssa tällä hetkellä säännönmukaisesti siitä, ettei hän voi olla oma itsensä koulussa, työssä tai julkisilla paikoilla. Siksi moni peittelee identiteettiään ja eristäytyy tai jopa elää pelossa. Toiset taas kokevat syrjintää ja väkivaltaa koska elävät omana itsenään.

Eri maiden välillä on merkittäviä eroja siinä, miten vastaajat näkevät ja kokevat syrjintää, häirintää ja väkivaltaa seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin perusteella. Erot ovat merkittäviä myös siinä, miten laajoina vastaajat pitävät HLBT-henkilöihin kohdistuvia kielteisiä yhteiskunnallisia asenteita ja mitä välttelystrategioita HLBT-henkilöt käyttävät pelätessään väkivallan, uhkailun tai häirinnän kohteeksi joutumista.

- Lähes puolet (47 prosenttia) kaikista vastaajista ilmoitti joutuneensa henkilökohtaisesti syrjityksi tai häirityksi seksuaalisen suuntautumisen perusteella kyselyä edeltäneen vuoden aikana.
- Yli 80 prosenttia vastaajista kaikissa EU:n jäsenvaltioissa muistaa HLBT-nuoriin kohdistuvia kielteisiä kommentteja tai kiusaamista koulussa.
- Kaksi kolmannesta (67 prosenttia) kaikista vastaajista ilmoitti salanneensa tai peitelleensä olevansa HLBT-henkilö usein tai jatkuvasti kouluaikana ennen 18 vuoden ikää.
- Yksi viidestä sellaisesta vastaajasta, joka oli palkattu työhön ja/tai joka oli hakenut työtä kyselyä edeltäneiden 12 kuukauden aikana, oli kokenut syrjintää näissä tilanteissa kuluneen vuoden aikana. Määrä nousi yhteen kolmesta vastaajasta, kun kyseessä oli transihminen.
- Kahvilassa, ravintolassa, baarissa tai yökerhossa kyselyä edeltäneen vuoden aikana käyneistä vastaajista yksi viidestä (18 prosenttia) oli tuntenut henkilökohtaisesti tullessa syrjityksi kyseisessä paikassa siksi, että oli HLBT-henkilö.
- Neljännes (26 prosenttia) kaikista EU:n HLBT-kyselyyn vastanneista oli joutunut hyökkäyksen tai väkivallalla uhkaamisen kohteeksi edellisten viiden vuoden aikana.
- Noin kolme kymmenestä kaikista vastanneista transihmisistä ilmoitti joutuneensa väkivallan tai väkivallalla uhkaamisen kohteeksi yli kolme kertaa kyselyä edeltäneen vuoden aikana.
- Valtaosa (59 prosenttia) väkivaltaa edellisen vuoden aikana kokeneista vastaajista ilmoitti, että viimeisin hyökkäys tai väkivallalla uhkaaminen tapahtui osittain tai yksinomaan siksi, että hänen nähtiin olevan HLBT-henkilö.

- Harvempi kuin yksi viidestä (17 prosenttia) oli ilmoittanut poliisille viimeisimmästä häneen kohdistuneesta väkivallanteosta, jonka vaikuttimena oli viha. Noin 66 prosenttia vastaajista kaikissa EU:n jäsenvaltioissa pelkää pitää samaa sukupuolta olevaa kumppania kädestä julkisilla paikoilla. Homomiesten ja bi-miesten kohdalla vastaavat luvut olivat 74 prosenttia ja 78 prosenttia.
- Yli neljä viidesosaa kaikista vastaajista ilmoitti, että satunnaiset vitsit HLBT-henkilöistä olivat yleisiä arkipäivän elämässä.
- Lähes puolet kaikista vastaajista uskoi, että poliitikkojen käyttämä HLBT-henkilöitä loukkaava kieli oli yleistä vastaajan asuinmaassa.

Tutkimustuloksiin perustuva neuvonta

FRA (tekee päätelmänsä ja) antaa tutkimustuloksiin perustuvia neuvoja tällä kyselyllä koottujen tilastotietojen perusteella oikeudellisten ja poliittisten toimenpiteiden kehittämisen pohjaksi Euroopan unionissa ja jäsenvaltioissa.

Turvallinen kouluympäristö

EU:n jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että koulut ovat HLBT-nuorille turvallinen ja kannustava ympäristö, jossa ei kiusata eikä syrjitä. Tähän sisältyy HLBT-henkilöiden leimaamisen ja väheksymisen torjunta sekä monimuotoisuuden edistäminen. Kouluja olisi kannustettava toteuttamaan kiusaamisen vastaisia toimia. EU:n jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että puolueetonta tietoa seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisusta sisältyy koulun opetusohjelmaan, jotta henkilökuntaa ja oppilaita voitaisiin kannustaa kunnioittamaan ja ymmärtämään HLBT-henkilöitä ja jotta saataisiin lisättyä tietoisuutta HLBT-henkilöiden kohtaamista ongelmista.

Seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvan syrjinnän torjunta

EU:n perusoikeuskirjassa vahvistettuun yhdenvertaisuuden periaatteeseen perustuvassa moniarvoisessa ja osallistavassa sosiaalisessa ympäristössä HLBT-henkilöt voisivat elää ja ilmaista itseään avoimesti ja vapaasti.

Järjestelmällisten ja yhteensovitettyjen syrjinnän vastaisen toimien vahvistamiseksi EU:ta ja sen jäsenvaltioita kannustetaan laatimaan toimintasuunnitelmia, joilla edistetään HLBT-henkilöiden kunnioittamista ja heidän perusoikeuksien suojelemista ja/tai HLBT-kysymysten huomioon ottamista ihmisoikeuksia koskeissa kansallisissa toimintasuunnitelmissa ja strategioissa. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä transsukupuolisten henkilöiden ja HLBT-nuorten kohtaamiin erityisiin haasteisiin. EU voisi lisätä sellaisten lupaavien käytäntöjen vaihtoa, jotka edistävät aktiivisesti HLBT-henkilöiden kunnioittamista. Jäsenvaltioita kannustetaan edistämään tasa-puolisempaa yleistä mielipidettä HLBT-kysymyksistä tuemalla keskeisten toimijoiden kanssa käytävää vuoropuhelua.

Myös vahvaa ja myönteistä poliittista johtamista tarvitaan HLBT-henkilöiden perusoikeuksien edistämiseksi.

Viharikosten uhreiksi joutuneiden HLBT-henkilöiden tunnistaminen ja suojeleminen

Jokaisella on oikeus elämään, turvallisuutta ja väkivallalta suojelua koskevien oikeuksiensa kunnioittamiseen seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä riippumatta.

EU:ssa ja sen jäsenvaltioissa olisi harkittava lainsäädännön laatimista homo- ja transfobisista vihapuheista ja viharikoksista, jotta HLBT-henkilöt olisivat yhtäläillä suojatuja. EU:n jäsenvaltioita kannustetaan myös tunnistamaan HLBT-henkilöiden joutuminen viharikosten uhreiksi sekä suojelemaan tällaisia henkilöitä siten, että homo- ja transfobinen viha lisätään kansallisessa lainsäädännössä ennakkoluuloon perustuvien rikosten mahdollisiin vaikuttimiin. Lisäksi lainvalvontahenkilöstön kouluttamista – myös sitä, miten tapaukset kirjataan – olisi harkittava.

Yhdenvertaisen kohtelun varmistaminen työssä

EU:n lainsäädännössä olisi kiellettävä nimenomaisesti sukupuoli-identiteettiin perustuva syrjintä, ja EU:n olisi jatkettava kansallisten kanteluvelinten ja -menettelyjen tehokkuuden seuranta. EU:n jäsenvaltioiden olisi tuettava tasa-arvoelimiä ja muita kansallisia kantelumekanismeja pyrkimyksissä tiedottaa HLBT-henkilöille niiden toimenkuvasta ja menettelyistä syrjintää koskevan tietämyksen lisäämiseksi.

Syrjintä muualla kuin työssä

Yhdenvertainen suojele seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvalla syrjinnällä kaikissa EU:n jäsenvaltioissa parantuisi huomattavasti, jos EU:n laajuinen tällaisen syrjinnän kieltä ulotettaisiin myös työelämän ulkopuolelle, kuten Euroopan komissio ehdottaa 2. heinäkuuta 2008 antamassaan ehdotuksessa *neuvoston direktiiviksi uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta*. EU:n lainsäädännössä olisi harkittava sukupuoli-identiteettiin perustuvan syrjinnän nimenomaista mainitsemista yhtenä syrjinnän muotona kaikissa voimassa olevissa ja tulevaisuudessa EU:n säädöksissä.

Lisätieto:

FRA:n toteuttamaa EU:n HLBT-kyselyn tutkimustuloksia koskevat kaksi raporttia *EU LGBT survey: Results at a glance* ja *EU LGBT survey: main results* ovat saatavilla osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources>

Kyselyn tuloksia on havainnollistettu verkossa osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/lgbt-survey-results>

Yleiskatsaus FRA:n toiminnasta HLBT-henkilöiden perusoikeuksien alalla on saatavilla osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/theme/lgbt>